

Fördjupad antikvarisk konsekvensanalys

Aspudden 2:1

2021 08 24

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

1.1 Inledning 3

Syfte och avgränsning
Förutsättningar i gällande lagrum
Läsanvisning
Relevanta handlingar

2.1 Generella förutsättningar 5

Stockholms översiktsplan
Gällande detaljplan

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar 7

Kulturhistorisk klassificering SSM
Yttre miljöns karaktär
Stadsbildsanalys
Trädinventering
Kulturhistoriskt värdefulla träd
Bergutlåtande
Kulturhistoriskt värde
Kulturhistoriska förutsättningar

3.1 Beskrivning av förslaget 16

4.1 Konsekvenser för kulturmiljön 20

Stads- och landskapsbild
Typologi och skala
Taklandskap
Bergsprängningar och markbehandling
Förhållningssätt till gaturummet
Sockeln
Fasader och färgsättning
Taklandskap

Fastighet

Aspudden 2:1
Fördjupad antikvarisk konsekvensanalys
Beställare: Järntorget AB Abacus bostad
Nyréns Arkitektkontor AB:
Linda Thörner, byggnadsantikvarie, Certifierad sakkunnig kulturvärden KUL 2, UA
Nico van Gelderen, landskapsarkitekt HA
Nytaga fotografier: Nyréns Arkitektkontor

1.1 Inledning

Syfte och avgränsning

I översiktsplanen redovisas Aspudden som ett stadsutvecklingsområde där omfattande komplettering föreslås. Planens syfte är att med hänsyn till områdets stads- och landskapsbild möjliggöra för fyra fristående bostadshus i fem våningar mot gatan. I planens syfte ligger även att säkerställa att möten mellan bebyggelse, kvartersmark och omgivande parkmark sker på ett terränganpassat sätt.

Ny bebyggelse ska gestaltas som en sammanhållen helhet där taklandskap och typologi anpassas till omgivande bebyggelsemiljö. Bebyggelsens placering ska möjliggöra för siktlinjer från gaturummen längs Sigfridsvägen och Schlytervägen mot högre belägen parkmark och bebyggelse i kvarteren Kräklan och Spillkråkan. Inslag av grönska och bevarad naturmark med berghällar ska vara väl integrerat inom kvartersmark, på ett sätt som bidrar till att bevara karaktären i områdets landskapsbild.

I samband med detta har en fördjupad antikvarisk konsekvensbeskrivning tagits fram i samband med granskningsskedet. Syftet är att komplettera och uppdatera tidigare gjord konsekvensbeskrivning ur kulturmiljösynpunkt. *Konsekvensbeskrivning, Del av Aspudden, Varnhemsparken och Vadstenalunden, Stockholm, Nybyggnad. White Arkitektkontor 2020 06 10.* Som utgångspunkt finns även en kulturmiljöanalys framtagen: *Kulturmiljöanalys, Del av Aspudden 2:1, White Arkitektkontor 2020 05 15*

Denna fördjupade konsekvensanalys bedömer förslagets anpassning till och påverkan på det omgivande områdets kulturmiljövärden. Viktiga faktorer att bedöma utöver fotavtryck och skala är gestaltningen, materialen, färgsättningen, slutgiltigt förslag för bergsskärning och sprängning samt markplanering. Även att beskriva planförslagets koppling och anpassning till områdets befintliga bebyggelse och karaktär samt grönområden.

Förutsättningar i gällande lagrum

Plan- och bygglagen

Allmänna och enskilda intressen

PBL 2 kap 3 § *"Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden [...] främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder [...]"*

PBL 2 kap. 6 § *"Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan".*

Underhåll och varsamhet

All befintlig bebyggelse omfattas av plan- och bygglagens krav på varsamhet vid ändring, enligt 8 kap. 17 §. Detta innebär att *"Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden."*

Förbud mot förvanskning

8 kap 13 § *"En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Första stycket ska tillämpas också på [...] bebyggelseområden."*

Stockholms stadsmuseums klassificering

Klassificeringen beskrivs närmare under rubrik 2.2.

Läsanvisning

Beskrivande text är markerad med grå bakgrund.

Analyserande text är markerad med gul bakgrund.

Konsekvensbeskrivande text är markerad med röd bakgrund.

1.1 Inledning

Relevanta handlingar

- Landskapsanalys Aspudden/Midsommarkransen, 2012, Nyréns Arkitektkontor.
- Kulturmiljöutredning Aspudden och Midsommarkransen, 2012, Nyréns Arkitektkontor.
- Program för Aspudden och Midsommarkransen, 2012 Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad.
- Kulturmiljöanalys, Del av Aspudden 2:1, White Arkitektkontor, 2020 05 15
- Konsekvensbeskrivning, Del av Aspudden, Varnhemsparken och Vadstenalunden, Stockholm, Nybyggnad. White Arkitektkontor, 2020 06 10.
- Trädinventering och okulär besiktning Schlytervägen-Sigfridsvägen, Hägersten, 2017 01 23 Arbor konsult AB
- Bergutlåtande Schlytervägen, Aspudden, 2020 04 01 Tyréns AB
- Gestaltungs PM Förhandskopia Sigfridsvägen/Schlytervägen 210604, Abacus del av Järntorget, Tovatt architects & planners (a part of Sweco), ÅWL arkitekter,

2.1 Generella förutsättningar

Stockholms översiktsplan

Översiktsplan Stockholm

Aspudden ingår i ett område som i kommunens översiktsplan kännetecknas som den centrala stadens utvidgning. För området gäller Strategi 1, *fortsätt att stärka centrala Stockholm*. Strategin går ut på att skapa täta och attraktiva stadsdelar med blandat innehåll och offentliga miljöer av höga kvalitéer. Strategins genomförande ska utgå från ett hållbart stadsbyggande med miljöeffektiva lösningar. Förstadens bebyggelse ska utvecklas med respekt för det särpräglade naturlandskapets karaktärsdrag tillsammans med bevarande av bebyggelsens årsringar.

Översiktsplanen anger att det i Aspudden finns stora möjligheter till stadsutveckling genom komplettering av ny bostadsbebyggelse, förskolor och skola och service, vilket bland annat lyfts fram i programmet för Aspudden och Midsommarkransen som beslutades 2013.

Stockholms stad står inför en omfattande förändring som kan jämföras med det sena 1800-talet och rekordåren. Särskilt i de yttre stadsdelarna kommer förändringar att ske som påverkar kulturmiljön. "Stadsbyggandet förutsätter en bred kunskap om till exempel kulturhistoriska, sociala och estetiska aspekter. Att väva samman ny bebyggelse med befintliga värden är angeläget i stadsbyggandet. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden."

Planeringsinriktning:

- *Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.*
- *Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.*
- *Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.*
- *Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.*

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering

Stockholms stadsmuseum har inventerat och klassificerat bebyggelsen i Aspudden. Inventeringen och klassificeringen omfattar bebyggelse uppförd före och omkring 1990.

Fastigheter markerade med gult innebär att bebyggelsen bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och/eller ha visst kulturhistoriskt värde. I närområdet finns även grönklassad bebyggelse vilket innebär ett högt kulturhistoriskt värde. Bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

De olika klasserna blå, grön och gul kan kopplas till plan- och bygglagens varsamhetsbestämmelser och förbud mot förvanskning vid ändring (PBL kap 8:13, 8:14 och 8:17).

Stockholms stadsmuseum har även pekat ut centrala Aspudden som en värdekärna (grön linje), vilket betyder ett "kulturhistoriskt värdefullt område" där särskild uppmärksamhet behöver ägnas åt kulturhistoriska värden.

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Illustration: Nyréns arkitektkontor

Yttre miljöns karaktär

Topografi

Planområdet präglas av sina topografiska förutsättningar. Det för Stockholm karaktäristiska skärgårdslandskapet medför en kraftigt kuperad terräng. I de mer plana delarna i dalgången, mest söder om Schlytersvägen, har Aspuddens stenstad förlagts. De skogbeksädda höjderna lämnades ursprungligen som parkmark varefter det togs i bruk som småhusbebyggelse och högst upp - på platåer - placerades punkthus. Kulturhistoriskt värdefulla träd har markerats på kartan.

Planstruktur

Utgångspunkten är PO Hallmans stadsplan från 1918 där bebyggelsen anpassats till platsens topografi med slingrande gator samt en oregelbunden och öppen kvartersstruktur. Följt av modernismens hus-i-park där småhus, lameller och punkthus omsorgsfullt placerats i landskap med naturmark nära inpå byggnaderna.

Karta nuläget

Lägre / högre bebyggelse

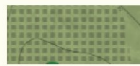
(halv)öppen / skogsliknande parkmark

Värdefulla solitära träd

Gatuplantering

Bergshällar

Utsiktspunkt

Plangräns

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

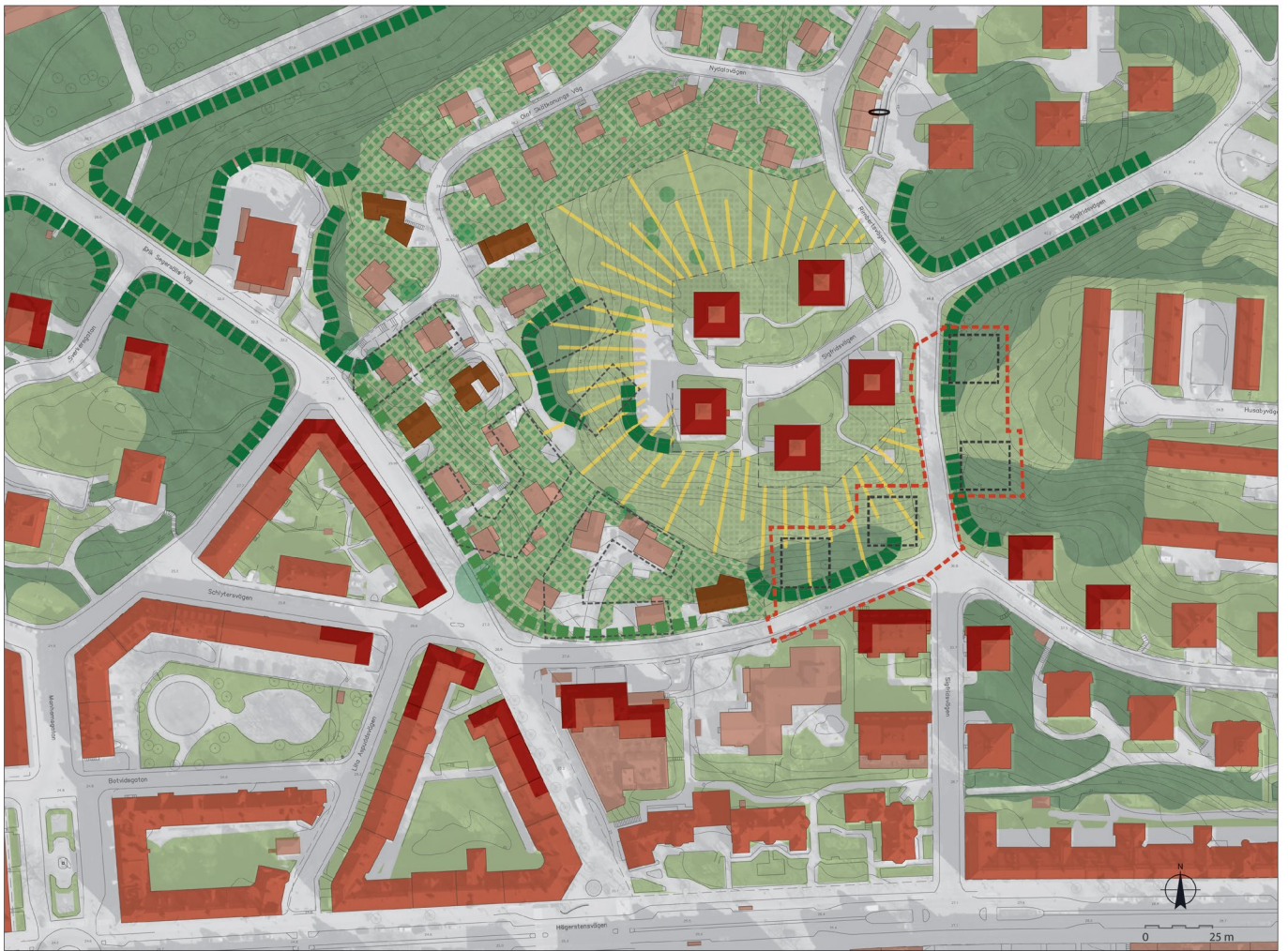
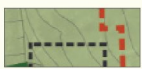

Illustration: Nyréns arkitektkontor

Stadsbildanalys

Plangräns / fotavtryck planerat hus

Lägre / högre bebyggelse

Stenstadens rumsskapande bebyggelsefront

Punkthus som blickfång

Ersätta småhus

(halv)öppen / skogsliknande parkmark

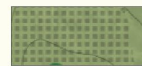
Småhusenklav med trädgårdar

Rumsskapande trädgårdsfront

Rumsskapande parkskogsfront

Terräng med mycket bergshällar

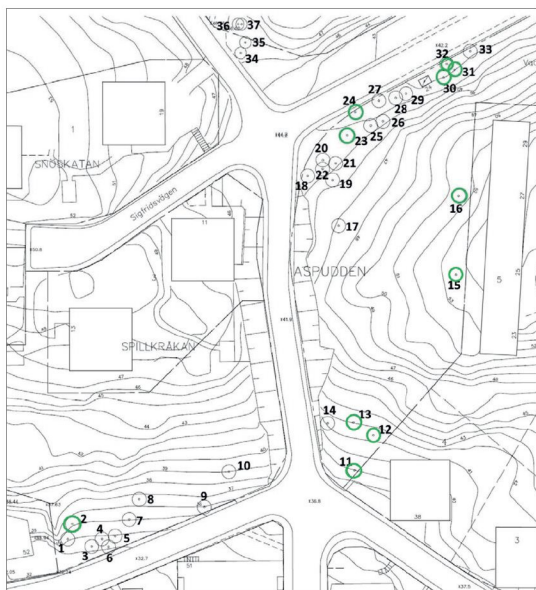

Varnhemsparkens utbredning och topografi

Markanta utsiktspunkter

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Karta ur Trädinventeringen med bevarandevärda träd markerade med grön ring.

Sigridsvägens skogsallé, sikt mot nordost, i förgrunden finns korsningen med Rimbervägen.

Trädinventering

En inventering av träd utfördes under december och januari månad 2016-2017 av Arbor Konsult AB. Bedömningen om bevarandevärdet grundar sig framförallt i trädens biologiska värde (vitalitet) samt deras möjlighet att klara sig vid genomförandet av förslaget. Estetik anges som ett bedömningskriterium fast specificeras inte. Trädens kulturhistoriska värde (se sidan 11) anges eller bedöms inte i inventeringen.

Utdrag från rapport "Trädinventering och okulär besiktning Schlytervägen-Sigfridsvägen Hägersten 20170123":

Bevarandevärde

"Gällande bedömning av bevarandevärdet tas hänsyn till bland annat trädets placering, vitalitet, estetik, sociala värden och eventuella skador. Vidare har hänsyn tagits till trädens möjligheter att klara en framtida byggnation eller nära schakt. I dylika inventeringar får unga träd generellt lågt bevarandevärde då de är lätta att flytta eller ersätta med nya träd. Träd med allvarligare skador eller kraftigt nedsatt vitalitet får också ett lågt bevarandevärde."

Sammanfattande bedömning

"De 37 inventerade träden består av tall (18 stycken), ek (15 stycken) samt 3 stycken aspar och en rönn. Av de 37 inventerade träden har 11 träd sådana kvaliteter att de har bedömts vara bevarandevärda. Detta förutsatt att träden inte kommer i konflikt med framtida byggnationer.

Generella riktlinjer för schakter och eventuella markhöjningar kring träd är att det måste ske med stor försiktighet. Schaktarbetena i trädens rotzoner måste ske med vakuumschakt och markhöjningar får endast ske på mindre delar i trädens rotzoner och då uppbyggt med sorterat krossmaterial. Framtida sprängningar och schakter kan även komma att leda till att tillgängligt vatten och rotutrymme för träden minskar avsevärt.

För att ett träd ska ha rimliga möjligheter att klara sig bör ett skyddsområde på minst 10 meter upprättas, räknat från stammens mitt och ut. Detta ska ses som en generell riktlinje, för en mer exakt måttangivelse krävs en så kallad rotkartering för respektive träd.

Innan arbetet startar bör därför en separat utredning och beskrivning upprättas där skydd av träd och arbete nära träden beskrivs i detalj. Se även 'Standard för skyddande av träd vid byggnation' SLU Alnarp 2015."

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Bostadsnära natur
- som är del av
Vadstenalunden
- vid korsningen
Sigfridsvägen-
Schlytersvägen med
bl.a. tallarna nr. 11-13.

Kulturhistoriskt värdefulla träd

I Aspuddens ursprungliga stadsplanering framträder naturen - med sina bergspartier och karaktäristiska träd - som en viktig komponent i stadsplaneringen. Naturen präglar stadsbilden och vittnar om områdets historia vilket medför ett betydande kulturhistoriskt värde (se även på sidan 14).

Aspuddens stenstadsmiljö karakteriseras bl.a. av att dess fasader alltid vänder sig mot närliggande grönska, t ex solitära träd eller park. Där stenstaden gränsar mot bebyggelsemiljön *hus-i-naturpark* finns även sikt på sparad naturmark.

Inom Aspuddens bebyggelsemiljö *hus-i-naturpark* sprider husen sig ut över hela topografin, med stark anknytning till närliggande bevarade naturpartier. Siluetten av bebyggelse uppe på bergåsarnas längdriktning, bredvid och ovan trädskronorna, utgör ett återkommande motiv.

Äldre ekar och tallar som finns kvar i de bevarade naturpartierna skapar ett tidsdjup: de vittnar om de topografiska förutsättningarna vid anläggandet av stadsdelen Aspudden i den f.d. utmarksskogen vilket ökar förståelsen för områdets historia.

Det är viktigt att arbeta för att vuxna tallar och ekar bevaras i största möjliga utsträckning, framförallt när de befinner sig i siktläge. Äldre träd som finns innanför plangränsen bör skyddas på detaljplanekartan som säkerställer även särskilt skydd under byggperioden.

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Befintlig bergskärning vid läget för hus B

Bergutlåtande

Tyréns utförde bergutlåtande 20200401 avseende val av schaktmetod och förväntat resultat. Utlåtandet syftar till att vara diskussionsunderlag i fortsatt projektering samt i detaljplanens samråd.

Utdrag från rapport:

Geologiska förutsättningar

Inom området består berget, enligt SGU:s berggrundskarta och bekräftat i fält, av en kvarts- och fältspatsrik sedimentär bergart. Bergmassan är vid befintliga vägschärningar ofta storblockig, men områden med mer uppsprucket berg förekommer.

Diskussion

Bergpelaren mellan hus A och B kan, vid traditionell sprängning med slänthlutning 5:1 och 1,5 m i avstånd mellan slänthöjd och byggnad, bli ca. 6,5 m bred och ca. 9,5 m hög. Generellt är bergpelare, med den geometriska förutsättningen att de är högre än de är breda, en risk. En smal bergpelare som i det här fallet, har inte kvar sin naturliga stabilitet, och kommer med stor sannolikhet rasa.

Vid skonsam sprängning blir bergpelaren mellan hus A och B bredare än vid traditionell sprängning, ca. 10 m bred. Även om husen är förskjutna i förhållande till varandra blir kvarvarande bergpelare relativt instabil. Då den ena sidan har schaktats, finns inget naturligt mothåll när den andra sidan ska schaktas, och det finns risk för att spränggaser lossgör block. Om det förekommer naturliga sprickor med ogynnsam riktning kan blocken bli mycket svåra att stabilisera med bergförstärkning. Skonsam sprängning kan vara att rekommendera för övriga slänter, för att i möjligaste mån komma så nära teoretiskt slänthöjd som möjligt, och minska överberg och behovet av uppfyllnad.

Vid sågning av schakterna mot bergpelaren mellan hus A och B, minimeras risken att spränggaser lossgör block i själva pelaren. Produktionen bör planeras så att stabiliteten bevaras i möjligaste mån.

Utrymmet mellan schaktad bergslänt och huskropp bör motfyllas för att förhindra framtida utfall av bergmassor och för att eliminera underhållsbehovet av slänten. Motfyllning kan exempelvis utföras med lättklinker, för att minska jordtrycket på husväggen.

Inför bergschakt är det viktigt att bergsakkunnig synar berget för att anvisa förstärkningsåtgärder. Tåta synar bör också utföras för att anvisa bergförstärkning under arbetets gång. Detta för att minska risken för utfall och i möjligaste mån bevara slänthöjden.

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Korsningen Schlytervägen Sigfridsvägen

Sigfridsvägen

Skogsallé utmed Sigfridsvägen

Hus-i-park

Kulturhistoriskt värde

En del av den framväxande förstaden

Aspudden som helhet berättar om stadens framväxt och behov. Aspudden var en av de första hyreshusförstäderna som var avsedd för arbetare. Stadsdelen har som helhet höga *bebyggelse- och arkitekturhistoriska värden* genom dess successiva framväxt sedan tidigt 1900-tal, dels med centrala Aspudden som uppförts efter P O Hallmans planmönster med kvartersbebyggelse, dels tidig modernistisk bebyggelse. Därtill kan sentida förtätningar visa på ytterligare varierande bebyggelsemönster. Idag är Aspudden en integrerad del av staden och dess omvandling från främst arbetarbebyggelse, via folkhemmets framväxt, till dagens populära stadsdel representerar även *socialhistoriska värden*. Punkthusen och lamellhusen intill Vadstenalunden angränsar direkt till centrala Aspuddens kärna av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Båda bebyggelseområdena har kulturhistoriskt värde som tydlig årsring från modernismen.

Varnhemsparken och Vadstenalunden representanter för Stockholmsstilen

Varnhemsparken och Vadstenalunden är stadsbyggnadselement som tillsammans med de omgärdande bebyggelsegrupperna bildar närområdets helhetsmiljö. Parkerna är gestaltad utifrån Stockholmsstilens ideal och har ett tidstypiskt uttryck genom den delvis anlagda och delvis ursprungliga skärgårdslandskapskaraktären, med hållmark och gles blandskog av främst ädelträ, björk och tall samt inslag av skärgårdsväxter. Helhetsstrukturen är bibehållen men idag något förslyad.

Naturmarken i Varnhemsparken utgör en visuell grön buffertzona till dalgångens mer tät kvartersstadsmönster. Samtidigt som den saknar tydlig gräns, vilket är karaktäristiskt för den så kallade Stockholmsstilen.

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Punkthus på bergsplatå

Punkthus som blickfång från centrala Aspudden

Hus-i-park

Bebyggelsen som sprungen ur marken

Hus-i-park, bebyggelsens anpassning till topografin och sparad naturmark

Den befintliga 1940-talsbebyggelsens anpassning till befintlig topografi berättar om tidens samhällsplanering och byggande. Det är välbehållna exempel på modernistisk bostadsbebyggelse i Stockholms förstäder men bidrar även till *upplevelsevärden* på platsen. Punkthusen på bergsplatån i Kvarteret Spillkråkan, Skrattnåsen och Snöskatan, uppförda av Stockholms stad 1948, utgör ett markant blickfång från centrala Aspudden.

Redan i den ursprungliga planen från 1918 avsågs platsen som kvartersmark för ett öppet eller kopplat byggnadssätt. Den sparade naturmarken omkring och mellan byggnaderna speglar den äldre stadsplanen och den tidens sätt att hantera topografin i samband med byggandet, vilket bidrar till kvarterets *samhällshistoriska värde* men även till *miljöskapande värden*. Sparad naturmark har ett *landscaps- och naturvärde* i sig – bebyggelsen förstärker naturens karaktär.

"Det kommunala ägandet av marken, som del av den större fastigheten Aspudden 2:1, har bidragit till att bibehålla parkmarkens karaktär av naturmark och inga avstyckningar eller byggnationer har skett sedan 1950-talet. Områdets norra del är väl underhållen som luftig, stiliserad "skog" och utgör karaktärsskapande förgrund till punkthusbebyggelsen på höjden. Områdets södra delar mot centrala Aspudden är mer förvildad. Naturmarkens storlek bidrar till en bibehållen upplevelse av att bebyggelsen är sprungen ur marken, utan tydligt avläsbara gränser mot områdets kvartersgårdar." (Kulturmiljöanalys White 20200514)

2.2 Kulturhistoriska förutsättningar

Kulturhistoriskt förhållningssätt

I kulturmiljöanalysen (White 2020 05 15) formulerades förhållningsätt avseende typologi och fotavtryck, landskap och mark samt proportioner och gestaltning. Detta med syfte att säkerställa kulturhistoriska värden och bibehålla betydelsefulla karaktärsdrag i det fortsatta planarbetet.

Utdrag Gestaltungs-PM:

I kulturmiljöutredningen för samrådet identifierades nedan förhållningssätt centrala vad gäller typologi och fotavtryck

- Placering av byggnadskroppar bör medvetet följa antingen terrängen eller den intilliggande modernistiska punkt- och lamellhusbebyggelsens helt nord-sydliga riktning.
- Nya byggnader bör upplevas som hus-i-naturmark
- Placering av volymer ska göras utifrån val av typologi.
- Fotavtrycket, som är avhängigt typologin, ska hållas på en sådan nivå att naturmarken är tydligt framträdande.
- Fotavtrycken för de enskilda byggnadsvolymerna bör ansluta till den modernistiska bebyggelsen.

I kulturmiljöutredningen för samrådet identifierades nedan förhållningssätt centrala vad gäller landskap och mark

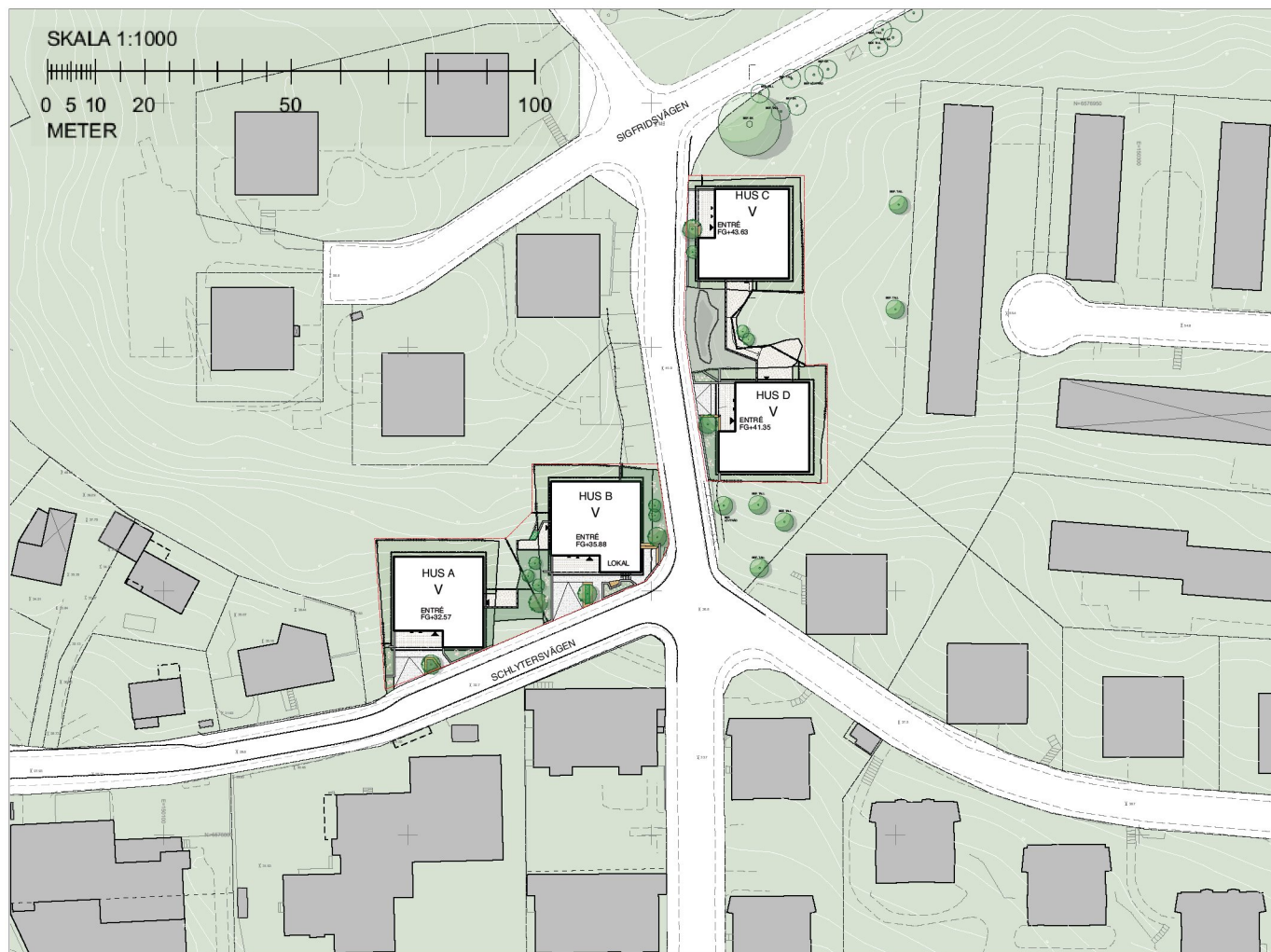
- Minsta möjliga bergsskärningar ska eftersträvas.
- det fall brottyta lämnas synlig ska denna behandlas som en del av gestaltningen.
- Sprängkanters och stödmurars höjd mot gata bör särskilt studeras, för att inte upplevas som del av bebyggelsens fasad. Livförkjutningar eller terrasseringar kan övervägas där sprängkanter riskerar att bli byggnadshöga.
- Särskilt omsorg bör ges åt landskapsplanering intill de nya byggnaderna. Naturmark bör sparas så nära de nya byggnaderna som möjligt.
- Den nya bebyggelsens tomtgräns bör ej vara tydligt av läsbar och visuella gränser så som staket och häckar bör ej medges annat än som avgränsning av uteplats i direkt anslutning till ny byggnad.
- Den befintliga bebyggelsen bör ges en bibehållen krans av naturmark som buffertzona, vilket bör beaktas i fastställandet av gräns för ny kvartersmark respektive parkmark.
- Stödmurar och trappor bör utformas i natursten eller med beklädnad av natursten. Även omsorgsfullt gestaltade, platsanpassade trappor och murar av betong kan vara godtagbara i anslutning till nya byggnader. Räcken bör utformas som enkla smidesräcken.
- Uppvuxna träd bör så långt det är möjligt behållas, särskilt på förgårdsmark mellan byggnad och gata.
- Den befintliga naturmarken inom nya fastigheter och inom kvarstående parkmark måste skyddas under byggtiden

Även i kulturmiljöutredningen för Aspudden och Midsommarkransen från 2012 (Nyréns) formulerades riktlinjer för ny bebyggelse i området. Relevant utdrag:

Lamell-, punkthus- och villabebyggelse i park

- Ny byggnad bör placeras med hänsyn till lamellhustankarna om ljus och luft mellan husen samt med förgårdsmark
- Hänsyn bör tas till parkmarken; rörelsestråk, siktlinjer, naturformationer och träd.
- Placering bör ta hänsyn till att befintliga hus samkomponeras med topografin och i vissa fall är avsedda att tecknas på håll.
- Ny byggnad bör anpassas till angränsande bebyggelse vad gäller storlek; volym och höjd.
- I särskilt värdefulla miljöer, t ex inom riksintresset LM-staden, kan det vara lämpligt att även anpassa byggnadens karaktär till omgivningen.
- Minsta möjliga ingrepp i topografin bör eftersträvas.

3.1 Beskrivning av förslaget

Beskrivningen är baserad på följande dokument: Gestaltungs PM (Tovatt & ÅWL) samt planritningar, sektioner och fasadritningar (Tovatt).

Stads- och landskapsbild

Förslaget omfattar en grupp med fyra fristående punkthus, placerade i par utmed Schlytersvägen (hus A och B) och Sigfridsvägen (hus C och D).

Bebyggelsen är tänkt att skapa en ny sammanhållen grupp placerad som fria volymer i landskapet och lokaliserade i gränslandet mellan de stadsmässigt utformade centrala delarna av Aspudden och de modernistiska punkthusen på höjden.

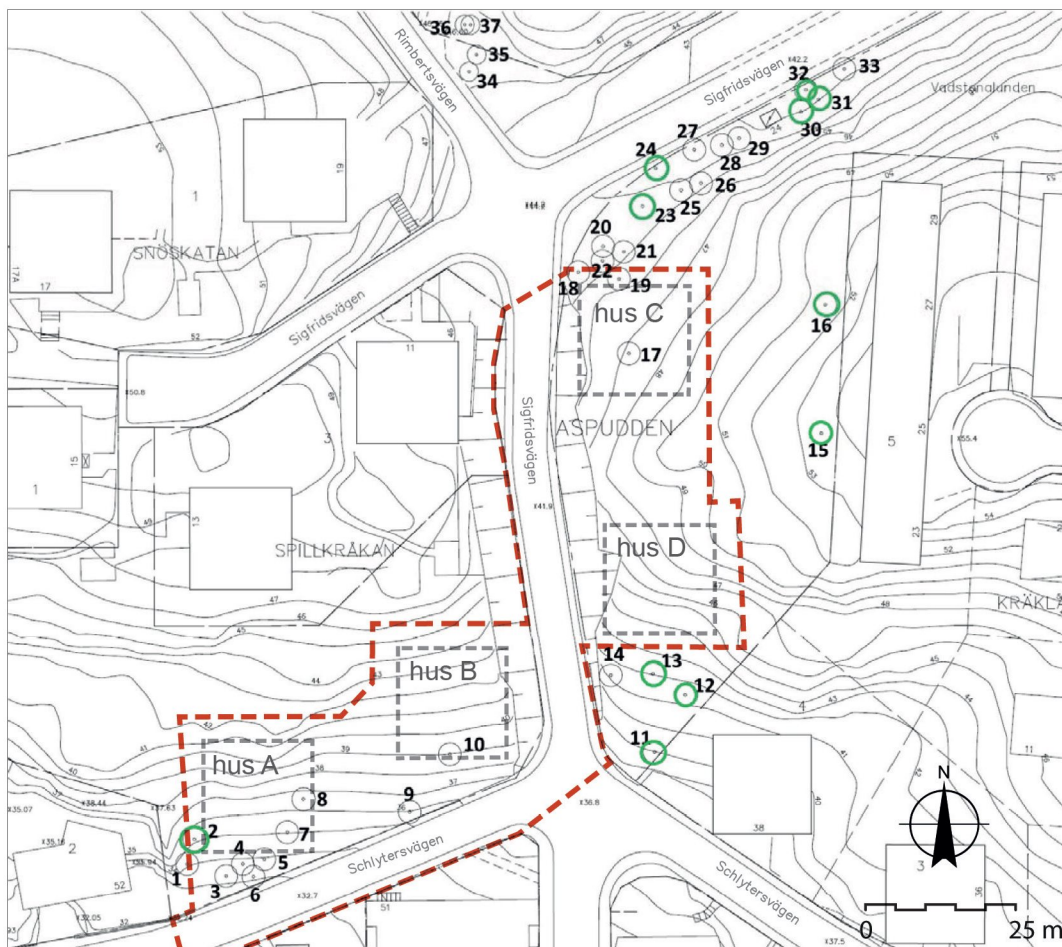
Alla närliggande befintliga punkthus har samma orientering, med fasaderna i nord-syd och öst-västlig riktning. För de nya punkthusen föreslås exakt samma orientering.

Typologi och skala

Idén är att förslaget ansluter till modernismens planeringsideal *hus-i-park* med sparad naturmark nära inpå husen i form av berghällar, ek, tall och björk. Avsikten är att naturen även i fortsättningen ska kunna upplevas kring husen och mellan husgrupperna.

Husen är av samma typologi som de närliggande befintliga punkthusen och har 5 våningar mot gatan och mellan 3 och 4 våningar mot bergssidan. Punkthusen har ett fotavtryck av ca 18x18 meter. (befintliga punkthus utmed Schlytersvägen ca 16,5x16,5, och på bergsplatån 17x17 meter).

3.1 Beskrivning av förslaget

Karta ur Trädinventeringen med bevarandevärda träd markerade med grön ring. Plangräs och föreslagna husens fotavtryck A-D är inlagda.

Bergsprängningar och markbehandling

Bergsprängningar kommer att innebära att ett flertal kulturhistoriskt värdefulla träd inte kommer kunna bevaras. Planförslaget bygger på en trädinventering (2017) med en bedömning om bevarandevärdet som grundar sig framförallt i trädens biologiska vitalitet samt deras möjlighet att klara sig vid genomförandet av förslaget (se vidare på sidan 10).

Utmed Schlytersvägen vid hus A och B föreslås att de flesta inventerade träd avverkas, inklusive flera vuxna tallar med bra vitalitet. Några av dem står nära väggkanten, på den planerade förgårdsmarken. Vid Sigfridsvägen, söder om hus D finns bevarandevärda storvuxna tallar. Enligt planförslaget kan det bli nödvändigt att tallen närmast hus D behöver fallas.

Vid Sigfridsvägen, på grund av uppförandet av hus C, föreslås att 2 träd avverkas och 5 träd kan behöva avverkas. Det handlar om träd som ansluter till den breda skogsallén utmed Sigfridsvägens fortsättning i nordvästlig riktning.

Avsikten är att kvartersmarken endast omfattar nödvändigt utrymme för schaktning,

dagvattenhantering och uteplats. Allmän platsmark, parkmark med naturkaraktär, avses bevaras runt byggnaderna och mot befintliga närliggande naturpartier och bebyggelse.

Platsens stora topografiska skillnader kräver stödmurar för att skapa tillgängliga och säkra utemiljöer. Stödmurar som möter gaturummet föreslås vara i granit. Längre upp i terrängen föreslås granit och/eller betong. Om husets sockel utförs i betong föreslås angränsande stödmurar ges en liknande behandling för att skapa en enhetlighet. För att undvika fallskyddsräcken föreslås låga murar. Mellan hus A och B föreslås en varsam terrassering med uppfyllnad och återställande av naturmark i möjligaste mån. Högre murar och skärningar smyckas med klätterväxter för att ges ett mer omhändertaget intryck.

Mellan husparen föreslås uteplatser med tunna räcken i svart smide, lika de som finns i anslutning till övrig modernistisk bebyggelse i Aspudden. Uteplatsernas golv föreslås vara stenmjöl eller trädäck.

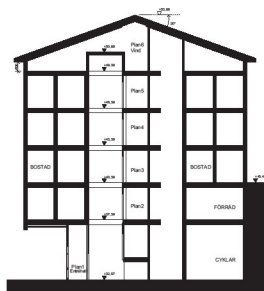
3.1 Beskrivning av förslaget

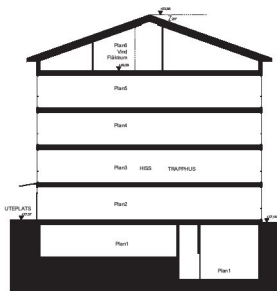
Vy ur markmodell
utemiljö hus A och B.

Vy ur markmodell
utemiljö hus C och D.

Sektioner hus A

SEKTION B2
1:100

Vy hus C och D, obs färgsättning fasader gäller ej.

Vy hörnet hus B, obs färgsättning fasader gäller ej.

Återfyllnad

Återfyllnad mot husen föreslås utföras med makadam/infiltrerande material men med ett väl tilltaget toppskikt som ska möjliggöra plantering och återställande av naturmarken. Återplantering av ängsliknande vegetation kombinerat med torktålig vegetation i bergsskrevor och längs exponerade berghällar.

Förhållningssätt till gaturummet

På grund av de branta förhållandena placeras husen så nära gatan som möjligt. Det indragna entrérummet är tänkt att skapa ett entrémotiv med ett samtida uttryck. Fasadmaterialet på de indragna väggarna ges ett varmt taktilt material, t ex trä. En hög detaljeringsnivå eftersträvas med inslag av färg och med en medveten ljussättning. Material och färg väljs med hänsyn till fasaden som helhet.

Murar, planteringar och markbeläggningar hjälper till att rama in husets entréparti. Friser och kilar av smågatsten möter naturmarken eller de låga murarna.

I bottenvåningen på hus B i hörnet Sigfridsvägen/Schlytervägen förläggs en lokal som inordnar sig i sockelmotivet med träpartier och puts eller betong.

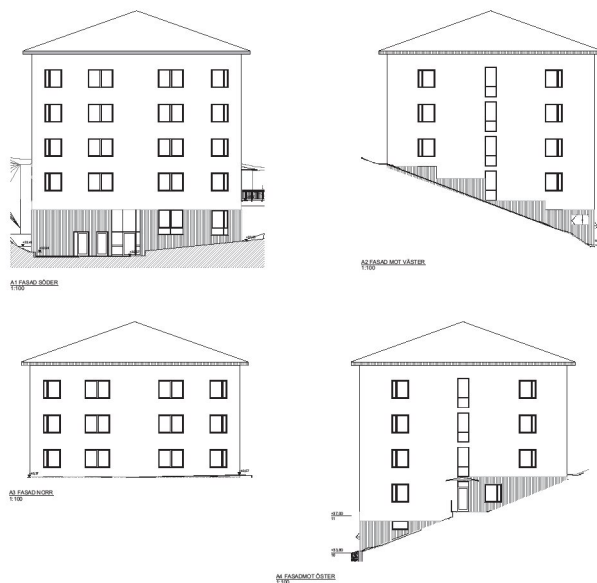
Vid lokalen planeras en mindre uteserveringsplats utmed Sigfridsvägen.

Husens förgårdsmark och entréplatser anpassar sig i materialval till de omkringliggande husens markbehandling. Förslaget eftersträvar ett naturliknande möte med gaturummet där befintlig eller återskapad natur finns mellan huskropparna. Där naturen inte når ända fram till gatan föreslås låga, sittbara stödmurar av natursten eller betongmurar med beklädnadsplattor i granit

Sockeln

Sockeln är låg mot naturmarken och fortsätter ut till gatan och formar där en markerad entrévåning. Entréer och lokaler utformas som en del sockeln och val av materialet, t ex betong eller puts, avviker från den övriga fasaden. Mot berget ansluter huset i flera fall mot huset två våningar upp sett mot gatan. Sockeln trappar upp mellan plan 1 och 2 i några tydliga steg för att hålla ned sockelns höjd.

3.1 Beskrivning av förslaget

Fasader hus A

De invändiga korridorerna får uppglasade ändar vilket bildar ett vertikalt tema på sidofasaderna.

Fasader och färgsättning

Alla fyra volymer förslås få samma färg för att de tydligt ska uppfattas som en grupp. Fasaderna kommer vara putsade i tjockputs med en spikriven yta i en varm jordfärgad ton. Fönsterkarmar får en färg som är antingen ljusare eller mörkare än byggnadens huvudfärg för kontrastverkan.

Fasadernas färgsättning kommer ha en ton som verkar i samklang med omgivningen. Husen blir på så sätt en del i stadsdelens större sammanhållna komposition.

Taklandskap

Den nya bebyggelsen inordnar sig i det befintliga taklandskapet både vad gäller form och material. Husen får tak med röda takpannor och liknande taklutning som angränsande punkthus. Takfoten markeras tydligt och anpassar sig till befintlig bebyggelse samtidigt som den ges ett samtida uttryck.

4.1 Konsekvenser för kulturmiljön

Plan och bygglagen 2 kap. 6 § ”Ny bebyggelse ska utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Vidare så ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

Stads- och landskapsbild

Enlig det gestaltungs-PM som tagits fram lokaliseras den nya bebyggelsen i gränslandet mellan de stadsmässigt utformade centrala delarna av Aspudden och de modernistiska husen på höjden. D.v.s. i mycket branta topografiska lägen mellan centrala Aspudden och de högt belägna bergsplåtarna. Förslaget kommer att innebära omfattande bergsprängningar och stödmurar.

Varnhemsparken och Vadstenalunden

Naturparkerna Varnhemsparken och Vadstenalunden är stadsbyggnadselement som är viktiga för närområdets helhetsmiljö. Naturparkområdena är gestaltade utifrån Stockholmsstilens ideal och utgör en visuell grön buffertzoon mellan olika bebyggelsegrupper. Omvandling av betydande delar av de hittills bibehållna naturparkerna försvagar Aspuddens *hus-i-naturpark* karaktär och gör det svårare att uppleva de befintliga bebyggelsegrupperna som separata grupper. Omvandlingen medför att punkthusenklaven på höjden (vid Sigfridsvägen) samt den långa lamellen på höjden (vid Husabyvägen) tappar den tydliga inbäddningen som naturparkens krans innebär, vilket är negativt.

På grund av det korta avståndet mellan de nya volymerna och de befintliga husen, försvagar förslaget upplevelsen av den befintliga bebyggelsens dominans på höjden. Detta gäller speciellt för hus C.

Sigfridsvägen, sikt mot söder, med ungefärlig markering av det planerade hus C

Skogsallé utmed Sigfridsvägen

Utmed Sigfridsvägen, vid norra delen av Vadstenalunden, finns en markant skogsallé med stora upplevelsevärden. Planerade brgsprängningar innebär att ett flertal vuxna träd som ingår i den sydvästliga delen av skogsallén inte kommer kunna sparas. Detta medför att den kulturhistoriskt värdefulla rumsligheten utmed vägen kommer att påverkas negativt på grund av uppförandet av hus C.

Skogsallé utmed Sigfridsvägen, med ungefärlig markering av det planerade hus C

Planstruktur

För de nya punkthusen föreslås samma orientering som kringliggande befintlig bebyggelse. Det skapar en enkelhet och bidrar till en lugnare stads- och landskapsbild, vilket är positivt. Att orienteringen är oberoende av gatornas riktningar förstärker utgångspunkten ”hus i natur”, vilket också är positivt.

Planområdets karaktäristiska småskalighet och grönska mellan husen är i dagsläget viktig för upplevelsen av stadsdelens identitet och känslan av en mänsklig skala. Förslaget bevarar siktlinjer upp mot punkthusen och lamellen på höjderna.

Typologi och skala

Den nya bebyggelsen är utformad som en grupp av punkthus. Att ta upp typologin från de intilliggande punkthusen medför en mycket svårare inpassningsuppgift i den kringliggande parkmiljön jämfört med de befintliga punkthusen. Ursprungligen byggdes punkthus i mindre branta och/eller ganska plana förhållanden. Planområdets branta läge gör att sprängningsarbetena blir betydligt mer omfattande vilket medför en större påverkan på den kringliggande naturparkmarken.

Mot gatan är husen 5 våningar höga, lika de befintliga punkthusen utmed Schlytervägen. Takfoten underordnar sig dock de byggnader som är topografiskt högre placerade, vilket är positivt.

De nya husens fotavtryck är 18x18 meter, vilket är ett större mått jämfört med de befintliga punkthusen på höjden (17x17meter) samt utmed Schlytervägen (16,5x16,5). Detta bedöms dock som acceptabelt.

4.1 Konsekvenser för kulturmiljön

Bergsprängningar och markbehandling

Att obearbetade naturpartier med berg i dagen och en del vuxna träd försvinner eller ändras är negativt för dess höga kulturhistoriska värden.

Rekommendation: Naturmark bör sparas så nära de nya byggnaderna som möjligt. Enligt bergutlåtandet hamnar släntkrönen bakom husen på ca. 3,5 m från huskroppen. Det är viktigt att detta mått kan krympas så mycket som möjligt, gärna till 1,5 m. *Se Tyréns rapport Bergutlåtande Schlytersvägen, Aspudden 20200401.*

En skonsam och varsam sprängning kan skapa en geometrisk förutsättning för ett bevarande av bergpelaren mellan hus A och B. Att bevara berget är viktigt för upplevelsen av att husen landar i naturen. Möjligen kan en mindre justering av hus A:s placering behövas.

Uppvuxna träd bör i största möjliga utsträckning bevaras, på förgårdsmark mellan hus och gata och nära de övriga fasaderna (se referensbild Bromma).

Utmed Schlytersvägen vid hus A och B föreslås att de flesta inventerade träd avverkas. Några vuxna träd som står nära vägkanten, inom den planerade förgårdsmarken, borde dock kunna bevaras genom skonsamt sprängningsarbete, t ex ek nr.3 och tall nr.9. Vid Sigfridsvägen, söder om hus D bör även tall nr.13 bevaras genom skonsamt sprängningsarbete.

Vid Sigfridsvägen finns ett flertal träd som ansluter till den breda skogsallén utmed Sigfridsvägens fortsättning i nordvästlig riktning. Här bör tall 21 och ek 23 bevaras med avseende till upplevelsen av skogsallén.

Förslaget vill utgå från konceptet ”hus som landar i naturen”. De branta markförhållandena medför dock en risk att markplaneringen får en mer närvarande karaktär jämfört med befintliga markplaneringar i närheten vilket gör det extra viktigt att vara återhållsam vad gäller materialval och utbredning. Gestaltningen och de valda materialen bör så mycket som möjligt smälta in genom att anpassa sig och underordna sig till den kringliggande naturen. Detta är viktigare än att eftersträva en enhetlighet mellan t ex stödmurar och husens sockel. Inspiration kan tas från markplaneringen vid punkthusen utmed Sigfridsvägen på höjden (se referensbilder).

Referensbild: bevarandet av storvuxna tallar nära fasaden (Tyska Bottens väg, Bromma).

Referensbild markplanering (Sigfridsvägen, Aspudden).

Referensbild markplanering (Sigfridsvägen, Aspudden).

4.1 Konsekvenser för kulturmiljön

Avsikten att vara återhållsam med betong och välja granit som markbeläggning och för stödmurar är därför positiv. Vad gäller växtmaterial behövs anslutning till de befintliga bostadsnära naturpartierna. Växtbäddar kan vara näringsfattiga. Att plantera tall och skogsek är passande, också som en långsiktig investering. Till exempel rönn kan vara ett alternativ om mindre format önskas.

Noggrant utvalda bitar från sprängningsmassorna kan med fördel återanvändas i markplaneringen för att få anslutning till den närliggande bergiga karaktären (se referensbild Äppelviken).

Förhållningssätt till gaturummet

Orienteringen i relation till gatan medför för hus A, B och D användbara ytor förgårdsmark närmast entréerna vilket är positivt. Den tänkta lokalen på hörnet Sigfridsvägen/Schlytersvägen passar väl i den lokala stadsplaneringstraditionen.

Rekommendation: Vid den planerade lokalen planeras en mindre uteserveringsplats utmed Sigfridsvägen. Här bör dock övervägas att flytta uteserveringen till södra sidan utmed Schlytersvägen nära lokalens entré. I så fall uppstår möjligheten att utöka naturremsan utmed östra fasaden vilket skulle bidra till upplevelsen *hus som landar i naturen*.

Sockeln

Sockeln utformas på ett liknande sätt som angränsande punkthus vilket är positivt. Sockeln trappar upp mellan våningsplanen i tydliga steg för att hålla nere sockelns höjd. På grund av det branta topografiska läget bildar sockeln mot gaturummet en markerad entrévåning.

Rekommendation: Sockelvåningen möter människor i ögonhöjd och bör eftersträva en hög kvalitet i detaljering och ytskikt med en genomarbetad materialkänsla. Lika arkitekturen i centrala Aspudden där det finns en tidstypisk omsorg och hantverksmässighet i material och detaljer.

Fasader och färgsättning

Alla volymer får samma färgsättning för att tydligt uppfattas som en grupp, vilket är positivt. Tonen föreslås vara en varm jordfärg vilket är väl anpassat till övrig bebyggelse i Aspudden. Viktigt att material och färgsättning i de indragna entrérummet harmonierar med fasaderna i övrigt.

Referensbild markplanering: återanvändning av sprängningsmassor (Tyska Bottens väg, Bromma).

Taklandskap

Befintliga punkthus används som inspiration och utgångspunkt i utformningen av de nya byggnadernas tak. Punkthusen får samma typ av taklutning med röda tegelpannor och takfoten markeras tydligt för att anpassas till omgivande taklandskap, vilket är positivt.

4.1 Konsekvenser för kulturmiljön

Sammanfattning

Förslagets styrkor

- Punkthusens orientering anluter till den omgivande bebyggelsens planstruktur.
- Förslaget bevarar siktlinjer upp mot befintliga punkthus och den långa lamellen på höjderna.
- De nya husens fotavtryck är 18x18 meter, endast något större än de befintliga punkthusens mått vilket är positivt utifrån kulturmiljösynpunkt.
- Punkthusens förhållningssätt till gaturummet.
- Utformning av sockel, taklandskap samt kulörval med en varm jordfärg är väl anpassat till övrig bebyggelse i Aspudden. Den nya punkthusens takfot underordnar sig de byggnader som är topografiskt högre placerade.

Förslagets svagheter

- Den kulturhistoriskt värdefulla gröna skogsallén utmed Sigfridsvägen kommer att påverkas negativt på grund av uppförandet av hus C. Planerade bergsprängningar innebär att ett flertal vuxna träd som ingår i den sydvästliga delen av skogsallén inte kommer kunna sparas.
- Förslaget kommer att innebära omfattande bergsprängningar och stödmurar.
- Ingrepp i de hittills bibehållna naturparkerna Varnhemsparken och Vadstenaparken försvagar Aspuddens *hus-i-park* karaktär och gör det svårare att uppleva de befintliga bebyggelsegrupperna som separata grupper.

Sammanvägd bedömning

Förslaget bedöms godtagbart utifrån identifierade kulturmiljövärden och gällande lagstiftning. En förutsättning är dock att förslaget utvecklas vidare i enlighet med de rekommendationer som finns i konsekvensanalysen (sid 20-22), framförallt vad gäller bergssprängningar och markbehandling. Detta bör kunna förbättra förslaget ytterligare sett ur kulturmiljösynpunkt.

Nyréns Arkitektkontor **2021**